

Lammas eläimenä

Lampaiden käsittely helpottuu, kun ymmärtää niiden luontaista käyttäytymistä. Pako- ja laumaeläimenä lammas ei viihdy yksinään, eikä erityisesti nauti käsittelystä, lukuun ottamatta joitain erittäin kesyjä ja käsittelyyn tottuneita yksilöitä. Eläinten käsittelyssä kannattaa ottaa huomioon niiden luontainen käyttäytyminen, jota hyödyntäen eläimiä voidaan liikuttaa sujuvasti. Lampaiden kuljetusreitti tulisi poistaa kaikki oudot asiat, mitä lammas voi pelätä. Näitä voivat olla muun muassa muovipussit, työkoneet ja lepattavat esineet. Lammaslauman siirtoa helpottaa, kun laumasta löytyy niin sanottu johtajalammas. Laumaeläimenä lammas seuraa johtajaansa.

Lampaat ovat aktiivisimmillaan päivällä. Lampaat käyttävät eniten aikaa syömiseen ja märehtimiseen. Syömiseen ja märehtimiseen lammas käyttää aikaa 5–8 h päivässä. Vettä lammas juo 2–6 kertaa päivässä riippuen kelistä, voi juoda useamminkin. Lammas on mukavuuden haluinen ja se arvostaa kuivaa ja mukavaa makuupaikkaa. Kun olosuhteet ovat kunnossa ja sillä on turvallinen olo, lammas lepää ja märehtii makuullaan ja vaipueessaan uneen se painaa päänsä maata vasten. Karitsat voivat maata myös kyljellään. Lampaat lepäävät 7–8 h päivässä, josta 3,5 h on unta. Unesta 45 min on rem-unta. Päivän aikana lampaat kävelevät 2–4 h.

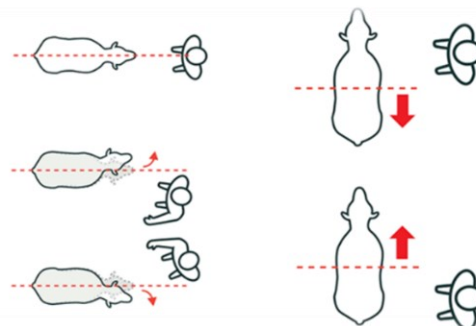
Lampaita käsiteltäessä on hyvä muistaa niiden hyvät aistit. Lampailla on erittäin hyvä kuulo. Lampaan kuuloalue on 100–40 000 Hz, kun taas ihmisen 1000–4000 Hz. Niiden kuulotaajuus korkeissa äänissä on siis ihmistä parempi, mutta matalissa äänissä heikompi. Lampaat pelkäävät korkeita ja yllättäviä ääniä. Paras kuulo alue on 8000 Hz. Hyvän kuulon lisäksi lampailla on erittäin laaja näkökenttä, vaikkakin niiden syvyysnäkö onkin heikko. Näkökenttä voi olla lähes 360 astetta riippuen lampaan villan määrästä päässä ja lavoissa. Syvyysnäön ollessa heikko lampaat jäävät herkästi tutkimaan ja tuijottamaan, sillä yksityiskohtien hahmottaminen on niille vaikeaa. Lampaiden laaja näkökenttä on rajoittunut niin, että ne eivät pysty näkemään aivan taakse, jolloin ne voivat pelästyä herkemmin takaa kuuluvia ääniä ja liikettä. Lampaat kulkevat mielellään kohti valoa. Ne pyrkivät välttelemään varjoja ja teräviä kontrastieroja valoisan ja tumman välillä. Kuulon ja näön lisäksi lampailla on hyvä hajuaisti, jonka avulla ne tutkivat ympäristöä ja valikoivat ravintonsa. Hajuaistin avulla ne myös pystyvät lukemaan tilanteita, joissa toinen lajitoveri on pelästynyt tai kiimassa. Lammas erittää merkkiaineita eli hormoneita vereensä ja virtsaansa. Tästä syystä käsittelytilanteessa on pyrittävä stressittömään toimintaan ja välttää turhaa pelkoa eläimissä, koska lampaat haistavat tämän edeltäjänsä ”paniikkipissan tai -ulosteen”. Kiimasta erittyvät fermonit myös erittyvät virtsaan ja ulosteisiin.

Hyödynnä omaa kehonkieltä lampaiden siirtelyssä

Lampaiden käsittelyssä hyödynnetään eläimen tasapainolinjaa ja pakoaluetta. Tasapainolinja ja pakoalue ovat näkymättömiä alueita, joka voidaan huomata, kun liikutaan lampaan ympärillä. Toiset lähtevät karkuun jo heti, kun astut askeleenkin lähemmäksi ja toiset antavat tulla ihan iholle. Tämä reaktio kertoo eläimen pakoalueesta eli turva-alueesta, jonka eläin on muodostanut itselleen. Pako-alue on hyvin yksilöllinen. Kesyyllä eläimillä sitä ei juurikaan ole. Toinen havaittava reaktio on eläimen suunnan muutokset, kun liikut lampaiden vierellä. Tämä kertoo eläimen tasapainolinjoista. Vältä kuitenkin eläimen takana kulkemista.

Tasapainolinjoilla liikkumisen vaikutukset:

- Kun sijaitset hartialinjalla tasapainolinjan takana, lammas liikkuu eteenpäin.
- Kun sijaitset hartialinjalla tasapainolinjan etupuolella, lammas todennäköisesti liikkuu taaksepäin
- Lampaan pitkittäis- suunnassa oleva tasapainolinjan avulla voit ohjaila lampaan suuntaa. Kun sijaitset lampaan vasemmalla puolella, kulkee lammas oikealle. Vastaavasti oikealla puolella,
- kulkee lammas vasemmalle.

Apuvälineet

Lampaiden käsittelyssä voidaan käyttää myös erilaisia apuvälineitä, kuten koiraa, käsittelykeppiä, riimua ja narua sekä erilaisia käsittelykoukkuja. Niitä voidaan myös houkutelaa ruoalla.

Monilla lammastiloilla on paimenkoira apuna tilan töissä. Ohjaajansa kanssa toimiva, hyvin koulutettu koira pienentää ihmistyön tarvetta merkittävästi. Koiraa käytettäessä hyödynnetään petoeläimen vaistonvaraista käyttäytymistä. Taitava ja koulutettu koira osaa luonnostaan lukea lampaiden käyttäytymistä ja luoda oikeanlaista painetta lampaisiin. Apua työkoiran hankintaa ja koulutukseen saa esimerkiksi Suomen paimenkoirayhdistyksestä.

Käsittelykepeistä aiheutuvaa painetta lammas väistää. Käsittelykeppinä voi olla esimerkiksi aurausviitta. Tällä ei ole tarkoitus lyödä, vaan pienellä nopealla näpäytyksellä voidaan muistuttaa lammasta kunnioittamaan apuvälinettä.

Riimussa ja narussa kulkemista tulisi opettaa jo pienestä pitäen. Riimua käytettäessä ei ole tarkoitus pakottaa eläintä liikkumaan vaan pienellä narusta vedolla luodaan paine lampaalle ja heti kun lammas liikkuu, vapautetaan painetta.

Ruoalla houkutteleminen on hyvä ja varma tapa käyttää lampaiden käsittelyssä ja siirtelyssä, kunhan muistaa palkita eläimet siitä. Lampaat siis seuraavat ruokaa, kun tietävät että sen todella saavat palkinnoksi.

Käsittelyjärjestelmät

Lampaiden käsittelytarpeita on monenlaisia. Ryhmittelyt, punnitukset, kerintä, madotukset ja muut kausittaiset toimenpiteet, sekä muut käsittelyt kuten siirrot laitumelle, teuraskuljetukseen yms. Sujuva käsittely on turvallista ja stressitöntä sekä ihmisille, että eläimille. Käsittelyjärjestelmän valinta kannattaa aloittaa kartoittamalla tarve ja käytössä oleva budjetti. Valintaan vaikuttaa miten usein ja missä (lampolassa/laitumella), sekä käytettävissä oleva työvoima. Pienessä katraassa voi riittää muutama irtoaita, joiden avulla esim. lampaiden yhteen kokoaminen tai ohjaus paikasta toiseen toteutetaan. Isossa katraassa lampaiden käsittely voi käydä todella työlääksi, ellei käytössä ole riittäviä käsittelyjärjestelmiä.

Käsittelyjärjestelmän valinta kannattaa aloittaa kartoittamalla tarve ja käytössä oleva budjetti. Valintaan vaikuttaa miten usein ja missä (lampolassa/laitumella), sekä käytettävissä oleva työvoima. Pienessä katraassa voi riittää muutama irtoaita, joiden avulla esim. lampaiden yhteen kokoaminen tai ohjaus paikasta toiseen toteutetaan. Isossa katraassa lampaiden käsittely voi käydä todella työlääksi, ellei käytössä ole riittäviä käsittelyjärjestelmiä. Parhaimmillaan hyvän käsittelyjärjestelmän avulla säästetään aikaa ja rahaa, kevennetään fyysistä työtä ja minimoidaan eläinten kokemaa stressiä, niille oudossa tilanteessa. Lisäksi tapaturmia tapahtuu vähemmän, kun käsittely on sujuvaa ja laitteet/välineet eläimille turvallisia ja niiden luontaista käyttäytymistä huomioon ottavia.

Toimiva käsittelyjärjestelmä on ensiarvoisen tärkeä. Sujuvassa käsittelyssä eläimet liikkuvat mielellään haluttuun suuntaan, jolloin työ helpottuu. Selkeän systeemin ja toistuvan käsittelyn avulla käytännöt tekemiseen löytyy, eläimet tottuvat käsittelyyn ja oppivat rutiinit; työstä tulee palkitsevaa.

Käsittelyjärjestelmän hinnassa on suuria vaihteluja; edullisimmillaan puhutaan parin tuhannen euron kulusta (vaaka ja aidat). Vaatimustason noustessa hinta nousee 3000–6000 euroon. Digitaalisia lisävarusteita hankittaessa hintaa kertyy 10 000–15 000 euroa. Tärkeintä kuitenkin on, että järjestelmä on sellainen, joka sopii oman tilan tarpeisiin ja käyttöön.

Käytännön vinkki:

1. Kokoa lampaat aidoilla yhteen.
2. Tee ohjaavaa kuja tai ”suppilo” vaa’an portille. Kujassa voi käyttää takastoppareita estämään peruuttamista.
3. Ohjaa eläimet kujan läpi pari kertaa, ilman portteja. Näin ne tottuvat nopeasti kujaan. Kujasta tulee tuttu paikka ja jatkossa ne liikkuvat siinä helpommin.
4. Yksi henkilö tai koira ohjaa eläimet kujaan.
5. Toinen punnitsee, kirjaa ja vapauttaa.
6. Vaa’an jälkeen voi tehdä lisäerottelun esimerkiksi niin että aidalla tai erottimella ohjataan lampaat kahteen ryhmään. Mikäli erottelu ei ole mahdollista voi lampaat merkitä eri merkintäväreillä ja erotella.

Miksi panostaa eläinten käsittelyyn?

- **Vähemmän stressiä.** Eläimen kokema stressi heikentää eläimen vastustuskykyä > sairastuvuus lisääntyy ja kasvu sekä tuotos laskee. Rauhattomat eläimet lisäävät riskiä omistajan pinnan kiristymiselle, joka heijastuu eläimiin.
- **Parempi maitotuotos.** Uuhien maitotuotos laskee, koska adrenaliini estää oksitosiinin vapautumista aivolisäkkeistä.
- **Rauhalliset eläimet.** Rauhattomat eläimet lisäävät riskiä loukkaantumisille ja väärille käsittelytekniikoille, esim villoista käsittely tuottaa kipua sekä ruhjevammojen ja mustelmien riski kasvaa. Villoista kiinni pitäminen vaurioittaa taljaa. Villoista vetäminen on kielletty eläinsuojelulaissa.
- **Yhteistyö.** Lampaiden käsittelyssä on tavoitteena saavuttaa sopiva tasapaino. Lampaan ja omistajan tulee kunnioittaa toisiaan, jolloin yhteistyö toimii. Lammas väistää ja antaa tilaa, eikä puske. Lampaiden ja omistajan välinen luottamus saa lampaat rentoutumaan, jolloin ne antavat kiinni eikä lähde karkuun, oppivat sietämään käsittelyä. Luottamuksen syntyminen laskee stressitasoa niin lampailla kuin omistajallakin